

Ореста КАРПЕНКО,

orcid.org/0000-0003-1841-882X

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) okarpenko@dsru.edu.ua

Микола ГАЛІВ,

orcid.org/0000-0001-7068-3124

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри історії України та правознавства

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна),

старший науковий співробітник відділу новітньої історії

Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича Національної академії наук України

(Львів, Україна) halivm@yahoo.com

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА (2014–2026) У ЦИФРОВИХ НАРАТИВАХ УКРАЇНИ: ТИПОЛОГІЯ ТА ОСВІТНІЙ ВИМІР

У статті проаналізовано цифрові наративи російсько-української війни 2014–2026 рр., здійснено їх типологізацію за ідейно-функціональними та комунікативними ознаками. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні історико-культурного, медіакомунікаційного та функціонально-комунікативного підходів із використанням методів контент-аналізу, дискурс-аналізу, типологізації, порівняльного аналізу та інтерпретації цифрових аудіовізуальних джерел. В результаті дослідження встановлено, що цифрові наративи виконували не лише інформаційну, а й мобілізаційну, меморіальну, доказову, психологічну та освітню функції. Їх специфіка полягала у мультимедійності, високій швидкості поширення, інтерактивності, меметичності та здатності оперативно реагувати на події війни. У дослідженні запропоновано типологію цифрових наративів, побудовану на ідейному та функціонально-комунікативному підходах. На цій основі виділено мобілізаційно-патріотичні, документально-засвідчувальні (доказові) та меметично-гумористичні цифрові наративи. З'ясовано, що мобілізаційно-патріотичні наративи були спрямовані на консолідацію українського суспільства, підтримку морального духу та формування віри у перемогу. Вони формували образ героїчного спротиву через наративи про «кіборгів», Широкинську операцію, волонтерський рух, «Привида Києва», оборону острова Зміїний та ін. Документально-засвідчувальні цифрові наративи забезпечували фіксацію воєнних злочинів, формування доказової бази та міжнародну комунікацію щодо війни. Їх важливими прикладами стали цифрові свідчення про Іловайську трагедію, події у Бучі та Маріуполі тощо. Меметично-гумористичні наративи виконували функцію психологічного спротиву та емоційної адаптації суспільства, використовуючи іронію, сатиру та меметичні форми цифрової культури. Доведено, що цифрові наративи мають значний освітній потенціал і можуть ефективно використовуватися у навчанні історії України в ІІ класі. Вони сприяють формуванню критичного мислення, медіаграмотності, навичок аналізу цифрових джерел та історичної емпатії.

Ключові слова: *цифрові наративи, сучасна російсько-українська війна, геноцид, інформаційний простір, освіта.*

Oresta KARPENKO,*orcid.org/0000-0003-1841-882X**PhD hab. (Education), Professor;**Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education**Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University**(Drohobych, Lviv region, Ukraine) okarpenko@dspu.edu.ua***Mykola HALIV,***orcid.org/0000-0001-7068-3124**PhD hab. (Education), Professor;**Professor at the Department of Ukraine's History and Law**Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University**(Drohobych, Lviv region, Ukraine),**Senior Research Fellow at the Department of Contemporary History**Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine**(Lviv, Ukraine) halivm@yahoo.com*

THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2026) IN DIGITAL NARRATIVES OF UKRAINE: TYPOLOGY AND EDUCATIONAL DIMENSION

The article analyzes digital narratives of the Russian-Ukrainian War of 2014–2026, and typifies them according to ideological, functional, and communicative characteristics. The research methodology is based on a combination of historical-cultural, media-communication, and functional-communicative approaches using the methods of content analysis, discourse analysis, typology, comparative analysis, and interpretation of digital audiovisual sources. As a result of the study, it was found that digital narratives performed not only informational, but also mobilization, memorial, evidentiary, psychological, and educational functions. Their specificity was multimedia, high speed of distribution, interactivity, memeticity, and the ability to respond promptly to the events of the war. The study proposes a typology of digital narratives, built on ideological and functional-communicative approaches. On this basis, mobilization-patriotic, documentary-evidence (evidence) and memetic-humorous digital narratives were distinguished. It was found that mobilization-patriotic narratives were aimed at consolidating Ukrainian society, supporting morale and forming faith in victory. They formed the image of heroic resistance through narratives about «cyborgs», the Shyrokyyn operation, the volunteer movement, the «Ghost of Kyiv», the defense of Zmiinyi Island, etc. Documentary-evidence digital narratives provided the recording of war crimes, the formation of an evidentiary base and international communication about the war. Their important examples were digital evidence about the Ilovaisk tragedy, events in Bucha and Mariupol, etc. Memetic-humorous narratives performed the function of psychological resistance and emotional adaptation of society, using irony, satire and memetic forms of digital culture. It is proven that digital narratives have significant educational potential and can be effectively used in teaching the history of Ukraine in the 11th grade. They contribute to the formation of critical thinking, media literacy, skills in analyzing digital sources and historical empathy.

Key words: digital narratives, modern Russian-Ukrainian war, genocide, information space, education.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна 2014–2025 рр. стала не лише масштабним воєнно-політичним конфліктом, а й одним із перших глобальних збройних протистоянь епохи цифрової комунікації. Соціальні мережі, відеоплатформи, месенджери, онлайн-медіа та цифрові архіви перетворилися на важливі інструменти інформаційної боротьби, суспільної мобілізації, міжнародної комунікації та формування історичної пам'яті. У цифровому просторі виникли численні наративи, які репрезентували героїзм українського спротиву, документували воєнні злочини Росії, деконструювали російські пропагандистські міфи та формували емоційне сприйняття війни в Україні й світі. Особливого значення набули відеонаративи, меметичні форми комунікації, цифрові щоденники, історичні блоги та мульти-

медійні проекти, орієнтовані на різні аудиторії та покоління користувачів цифрового середовища. Попри значну увагу дослідників до інформаційної війни та медіакомунікації, проблема типологізації українських цифрових наративів про російсько-українську війну та з'ясування їхнього освітнього потенціалу ще не отримала належного комплексного висвітлення.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика цифрових наративів розвивається у межах цифрової гуманітаристики, медіастудій та наратології. Теоретичні основи цифрової наратології були закладені Дж. Мюррей у праці «Hamlet on the Holodeck: The Future of Narrative in Cyberspace», де дослідниця розглянула трансформацію наративу в умовах інтерактивного цифрового середовища та кіберпростору (Murtagh, 1997). Важливий внесок у

розвиток концепції цифрових нарративів зробила А. Енслін, яка проаналізувала взаємодію цифрової літератури, інтерактивних медіа та ігрових механік у формуванні сучасної оповіді (Ensslin, 2014). У контексті російсько-української війни цифрові нарративи стали важливим об'єктом досліджень інформаційної війни та пропаганди. О. Брусилівська та І. Максименко дослідили російські медійні дискурси війни 2022 р., зосередившись на механізмах легітимізації агресії та функціонуванні пропаганди у цифровому просторі (Brusylovskaya, Maksymenko, 2023). Низка праць присвячені поширенню російських нарративів у соціальних мережах і месенджерах. Зокрема, Г. Генлі, Д. Кумар і З. Дюрюмерік проаналізували трансляцію російських державних нарративів у Reddit (Hanley, Kumar, Durumeric, 2022), а П. Джерард, С. Волкова та інші автори дослідили еволюцію інформаційних нарративів у Telegram під час російсько-української війни (Gerard, Volkova, Penafiel, Lerman, Weninger, 2024). Відзначимо й праці дослідників інформаційного виміру російсько-української війни: О. Лисенка (Лисенко, 2022), В. Грицюка (Грицюк, 2023), Л. Якубової (Якубової, 2023), В. Ільницького, В. Старки, М. Галіва, О. Карпенко (Ільницький, Старка, Галів, 2022; Галів, Ільницький, 2023; Галів, Ільницький, Карпенко, 2024; Галів, Карпенко, 2024)

Мета статті – проаналізувати цифрові нарративи російсько-української війни 2014–2025 рр., здійснити їх типологізацію за ідейно-функціональними та комунікативними ознаками, охарактеризувати їхній зміст, цільову аудиторію та суспільні функції, а також визначити можливості використання цифрових нарративів у навчанні історії України та формуванні медіаграмотності учнів старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Цифрові нарративи – це створені, поширювані та споживані у цифровому середовищі (соціальні мережі, месенджери, відеоплатформи, онлайн-медіа, цифрові архіви, ігрові та мультимедійні середовища) сюжетно та смислово організовані повідомлення, які інтерпретують події, формують колективні уявлення, емоції, ідентичності та моделі поведінки аудиторії. У контексті російсько-української війни цифрові нарративи виступають інструментом інформаційної боротьби, суспільної мобілізації, конструювання історичної пам'яті, міжнародної комунікації та емоційної консолідації українського суспільства.

Наголосимо, що нарратив – це не просто інформація, а впорядкована історія з героями, ворогом, конфліктом, моральним висновком. Цифровий

характер нарративу означає його мультимедійність, швидке поширення, інтерактивність, алгоритмічне просування, мережеву реплікацію, меметичність, а також участь аудиторії у творенні змісту. В основу типології цифрових нарративів, звісно, можна покласти техніко-функціональні параметри. Однак, на нашу думку, доцільно використати ідейний та функціонально-комунікативний підходи до класифікації (типологізації) цифрових нарративів. На цій основі виділимо цифрові нарративи: а) мобілізаційно-патріотичні; б) документально-засвідчувальні (доказові); в) меметично-гумористичні.

Мобілізаційно-патріотичні цифрові нарративи стали одним із ключових елементів українського інформаційного простору впродовж російсько-української війни 2014–2025 рр. Їх основною функцією була консолідація суспільства, підтримка морального духу населення та війська, формування готовності до спротиву й утвердження української політичної ідентичності. Такі нарративи базувалися на героїзації українських військових, добровольців, волонтерів та цивільного населення, яке долучалося до боротьби з російською агресією. Їх характерними рисами стали емоційна насиченість, символічність, меметичність та швидке поширення через Facebook, YouTube, Telegram, TikTok, Instagram та інші цифрові платформи.

Перший етап формування таких нарративів припав на 2014–2015 рр., коли український цифровий простір реагував на анексію Криму та початок бойових дій на Донбасі. Одним із найпоширеніших став нарратив про «кіборгів» – захисників Донецького аеропорту. У цифровому середовищі цей образ набув символічного значення незламності українських військових. Публікації у Facebook, відеосюжети, документальні ролики та меми формували образ українського солдата як людини надзвичайної витривалості та жертвовності. Основною ідеєю нарративу було утвердження думки про моральну перевагу українських захисників над російськими та проросійськими силами (Кіборги вистояли, 2025). Цільовою аудиторією виступало українське суспільство, особливо молодь та волонтерське середовище.

До мобілізаційно-патріотичних і водночас військово-документальних цифрових нарративів належать тексти і фільми про Широкинську операцію належать до. Їх основна функція полягала у демонстрації ефективності українських добровольчих та військових підрозділів у стримуванні російського наступу на Маріуполь у 2015 р. Одним із ключових цифрових нарративів став документальний фільм

та медійний цикл про участь полку «Азов» у боях за Широкине. У цих відео операція подається як стратегічно важливий етап оборони Маріуполя та приклад успішних наступальних дій українських сил (Азов: історія, яка продовжується, б. д.). Центральною ідеєю є образ українських добровольців як мотивованої сили, здатної стримати російський наступ. Важливим складником цього нарративу стали відео евакуації цивільного населення Широкиного у лютому 2015 р. Такі ролики виконували не лише документальну, а й гуманітарну функцію, демонструючи небезпеку для мирного населення та руйнування цивільної інфраструктури (Евакуація цивільного населення, б. д.).

Важливим мобілізаційним нарративом 2014–2016 рр. став і волонтерський дискурс, пов'язаний із цифровою самоорганізацією суспільства. Через Facebook та інші платформи поширювалися історії про допомогу армії, збори коштів, постачання амуніції та медичного обладнання. У такий спосіб формувався образ «народної армії», яку підтримує все суспільство (Панькова, Касперович, Іщенко, 2016). Аудиторією цього нарративу були громадяни України, українська діаспора та міжнародні донори. Тематика волонтерського руху продовжує займати вагомe місце серед цифрових нарративів російсько-української війни (Ми знову покликали своїх, 2022).

Новий етап розвитку мобілізаційно-патріотичних цифрових нарративів розпочався після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р. Одним із найвідоміших прикладів став нарратив про «Привида Києва» – збірний образ українського військового льотчика, який нібито самотужки збивав російські літаки над столицею. Попри подальше уточнення його символічного характеру, цей сюжет виконував важливу психологічно-мобілізаційну функцію (Хто такий «Привид Києва», 2022; Вирішальний бій над Хрещатиком, 2022; Ексклюзив ТСН, 2022). Він був орієнтований як на українське населення, так і на міжнародну аудиторію. Іншим прикладом став цифровий нарратив, пов'язаний із фразою «Русській військовий корабель, іди...». Аудіозапис відповіді українського прикордонника російському кораблю швидко став глобальним мемом та символом українського спротиву («Русській військовий корабель...», 2022). Основна ідея нарративу полягала у демонстрації незламності українців та моральної переваги над агресором.

Характеризуючи мобілізаційно-патріотичні, відзначимо й продукцію українських блогерів, зокрема істориків. Одним із найважливіших у цьому ключі, на нашу думку, став проєкт Акіма

Галімова «Реальна історія», започаткований після повномасштабного вторгнення 2022 р. Його головна ідея полягала у спростуванні російських історичних міфів про Україну та доведенні окремішності української історії й державності. У відео «Україна мала стати незалежною ще у 18 столітті...» автор пояснює, як Російська імперія системно знищувала українські політичні еліти та автономні інституції. Відео орієнтоване насамперед на молодіжну аудиторію YouTube та користувачів соціальних мереж, які споживають історичний контент у популярній формі (Україна мала стати незалежною, б. д.). Відзначимо й відео історика Олександра Алфьорова «Історія російсько-українських війн». У ньому війна 2014–2025 рр. подається як продовження багатовікового російсько-українського протистояння. Автор наголошував, що сучасна агресія Росії є не випадковим конфліктом, а закономірним етапом імперської політики Москви щодо України (Олександр Алфьоров, б. д.). Відео орієнтоване на аудиторію, яка прагне отримати історичне пояснення сучасної війни.

Документально-засвідчувальні цифрові нарративи стали важливим інструментом фіксації подій війни, документування воєнних злочинів та формування доказової бази для міжнародних судових і правозахисних інституцій. Їх особливістю було поєднання фото-, відеоматеріалів, цифрових архівів, свідчень очевидців, супутникових знімків та інтерактивних платформ. У 2014–2015 рр. одним із ключових прикладів стали цифрові нарративи про Іловайську трагедію. У соціальних мережах, онлайн-медіа та YouTube активно поширювалися свідчення українських військових про події «Іловайського котла» та порушення Росією домовленостей щодо «зеленого коридору» (Джулай, 2015; Штогрін, Подрейко, Фартушок, 2016; Пагулич, 2019). Основна ідея цих нарративів полягала у демонстрації прямої участі Росії у війні на Донбасі. Відомим став короткометражний документальний фільм «Іловайський котел». У ньому через свідчення учасників боїв, архівні кадри та фронтову хроніку реконструюються події серпня 2014 р. Основна ідея фільму — показати не лише військову трагедію, а й психологічний досвід українських бійців, які опинилися в оточенні після вторгнення регулярних російських військ («Іловайський котел», б. д.). Відзначимо й документальний фільм «Іловайськ. Вижити!». Його структура побудована навколо персональних історій військових, які змогли вирватися з оточення. Відео формує нарратив жертвності, героїзму та водночас державної травми (Документальний фільм, б. д.). Особливу увагу автори приділяють

порушенню Росією домовленостей про «зелений коридор». Ці фільми орієнтовані на широку українську аудиторію та використовуються у меморіальних практиках.

У цей же час сформувався цифровий нарратив навколо катастрофи рейсу МН17 у липні 2014 р. Українські медіа та міжнародні розслідувальні групи поширювали цифрові докази причетності російських сил до збиття літака (Літак МН17, 2016; Драчук, 2019; Гаврилець, 2024). Цільовою аудиторією виступала міжнародна спільнота.

У 2022 р. центральне місце посіли цифрові свідчення масових убивств цивільного населення у Бучі. Фото-, відеоматеріали та супутникові знімки стали важливим елементом міжнародної комунікації та делегітимації російської політики (Мазуренко, 2022; У Бучі після де окупації, 2022; Коли день здавався роком, 2024). У цьому контексті Важливу роль відігравав і цифровий «Архів війни» (Ukraine War Archive), який систематизував фото-, відеоматеріали та супутникові знімки війни (Архів війни, б. д.). Основною його функцією стало збереження доказів для майбутніх судових процесів та історичної пам'яті. Слід відзначити і такі цифрові нарративи як цифрові щоденники мешканців Маріуполя у Telegram, TikTok та YouTube, які фіксували життя міста під час облоги (Полівчак, Копистинська, 2022; Сухорукова, 2022; 15 днів у блокаді, 2022). Ці матеріали персоналізували війну та створювали ефект присутності для міжнародної аудиторії.

Відзначимо й документальні фільми, поширювані в цифровому форматі. Одним із найвідоміших прикладів став документальний фільм «Маріуполь. Окупація», присвячений життю мешканців міста після російської окупації. У центрі сюжету – повсякденне виживання цивільного населення, руйнування міського простору та атмосфера страху й гуманітарної катастрофи (Маріуполь. Окупація, б. д.). Основна ідея фільму полягала у демонстрації наслідків російської окупації для мирного населення. Аудиторією виступали українські та міжнародні глядачі. Схожу функцію виконував проект Ukraine «Маріуполь у блокаді», який через відеосвідчення мешканців міста персоналізував трагедію облоги (Маріуполь можливостей, б. д.). На відміну від традиційних телевізійних сюжетів, такі цифрові історії створювали ефект «присутності» та емоційного співпереживання. Надзвичайно важливими стали й відеоматеріали про Бучу. Відео президента України, журналістські розслідування та документальні фільми фіксували наслідки окупації, масові вбивства цивільного населення, тортури та руйнування

міста (Окупація Бучі, б. д.). Такі відеонаративи виконували водночас інформаційну, меморіальну та доказову функції.

Меметично-гумористичні нарративи виконували функцію психологічного спротиву та емоційної адаптації суспільства до війни. Їх особливістю були іронія, сатиричність, лаконічність та висока швидкість поширення. У 2014–2015 рр. популярності набули меми про «ввічливих людей» («зелених чоловічків»), які висміювали заперечення Росією участі своїх військових в анексії Криму (Шурхало, 2024). Основна ідея нарративу полягала у демонстрації абсурдності російської пропаганди. Поширеними були також меми про «розп'ятого хлопчика» як символ фейковості російських пропагандистських сюжетів (В американському серіалі, 2018). Аудиторією виступали українські користувачі соцмереж та міжнародна публіка. Після 2022 р. надзвичайної популярності набув мем «бавовна», який використовувався для позначення вибухів на окупованих територіях та в Росії (Спалек, 2023). Його основна функція – висміювання російської цензури. Іншим прикладом став образ «Чмоні» – деморалізованого російського солдата, фотографія якого перетворилася на вірусний мем (Скоростецький, 2022). Водночас фраза «Доброго вечора, ми з України» стала глобальним аудіомемом та символом української цифрової суб'єктності (Крикуненко, 2022). Одним із найпоширеніших меметично-гумористичних цифрових нарративів 2022 р. стали TikTok- та YouTube-відео про так звані «тракторні війська України», у яких українські фермери буксирували або захоплювали російську військову техніку. Ці сюжети швидко набули вірусного характеру, трансформувались у меми, короткі відео, онлайн-ігри та елемент міжнародного медійного образу українського спротиву (Українські трактори, б. д.; «Тракторні війська», 2022; Український трактор з танком на буксирі, 2022; Конопльова, 2022). Основна ідея цього нарративу полягала у висміюванні російської армії та демонстрації народного характеру українського спротиву.

Цифрові нарративи російсько-української війни все частіше використовуються в *освітньому процесі*, зокрема під час викладання історії України у старшій школі. Сучасна історична освіта дедалі більше орієнтується на формування критичного мислення, медіаграмотності, уміння аналізувати джерела та інтерпретувати візуальну інформацію. Саме тому цифрові відеонаративи, документальні матеріали, історичні блоги та мультимедійні проекти є не лише ілюстративним матеріалом, а й повноцінним історичним джерелом для аналізу на

уроках. У методичних працях українських педагогів наголошується, що використання відеоматеріалів на уроках історії сприяє розвитку критичного мислення учнів, формує навички аналізу історичних інтерпретацій та допомагає учням усвідомити, що історія може мати різні способи репрезентації (Про використання відеоматеріалів, 2018). Дослідниці В. Молоткіна та Л. Хмельницька підкреслюють, що робота з візуальними та цифровими джерелами дозволяє ефективніше формувати історичне мислення та медіаграмотність школярів (Молоткіна, Хмельницька, 2023: 237–238).

Безумовно, найбільш доцільним використання таких цифрових наративів є у 11 класі під час вивчення тем «Україна в умовах незалежності», «Революція Гідності», «Російсько-українська війна», «Україна в сучасному світі», а також у межах інтегрованих курсів громадянської освіти. Наприклад, відео Акіма Галімова та проєкту «Реальна історія» можуть використовуватися для аналізу російських історичних міфів щодо України, Київської Русі, козацтва та української державності. Такі матеріали доцільно застосовувати під час вивчення теми про формування української національної ідентичності та інформаційну війну Росії проти України. Учні можуть аналізувати аргументацію автора, джерела, способи візуалізації та елементи деконструкції імперських наративів. Відео Олександра Алфьорова та проєкту «Історія без міфів» доцільно використовувати для поглиблення тем, пов'язаних із російсько-українськими відносинами, політикою Російської імперії та СРСР щодо України, а також для пояснення історичних витоків сучасної війни. Особливу цінність такі відео мають для розвитку навичок порівняння історичних інтерпретацій та виявлення пропагандистських конструкцій. Документально-свідчі відеонаративи про Бучу, Маріуполь, Ірпінь чи Іловайськ можуть використовуватися під час вивчення теми російсько-української війни як сучасні цифрові історичні джерела. Учні можна пропонувати аналізувати відеосвідчення очевидців, порівнювати медійні матеріали різних платформ, визначати емоційні та інформаційні компоненти відео. Такі методи сприяють формуванню навичок критичного аналізу інформації та розвитку історичної емпатії.

Водночас меметично-гумористичні цифрові наративи можуть бути використані для вивчення феномену інформаційної війни, цифрової культури та ролі гумору в умовах воєнного конфлікту. Аналіз таких мемів допомагає учням зрозуміти

механізми формування суспільних настроїв, психологічного спротиву та цифрової комунікації під час війни. Окрім того, робота з мемами й короткими відео сприяє розвитку медіаграмотності та навичок виявлення маніпуляцій у цифровому середовищі (Колісніченко, 2022).

Висновки. Отже, сучасна російсько-українська війна спричинила формування масштабного комплексу цифрових наративів, які стали важливим елементом інформаційного простору України та міжнародної цифрової комунікації. Цифрові наративи виконували не лише інформаційну, а й мобілізаційну, меморіальну, доказову, психологічну та освітню функції. Їх специфіка полягала у мультимедійності, високій швидкості поширення, інтерактивності, меметичності та здатності оперативно реагувати на події війни. Типологію цифрових наративів доцільно побудувати на ідейному та функціонально-комунікативному підходах. На цій основі виділено мобілізаційно-патріотичні, документально-засвідчувальні (доказові) та меметично-гумористичні цифрові наративи. Мобілізаційно-патріотичні наративи були спрямовані на консолідацію українського суспільства, підтримку морального духу та формування віри у перемогу. Вони формували образ героїчного спротиву через наративи про «кіборгів», Широкинську операцію, волонтерський рух, «Привида Києва», оборону острова Зміїний тощо. Документально-засвідчувальні цифрові наративи забезпечували фіксацію воєнних злочинів, формування доказової бази та міжнародну комунікацію щодо війни. Їх важливими прикладами стали цифрові свідчення про Іловайську трагедію, події у Бучі, Ізюмі та Маріуполі та ін. Меметично-гумористичні наративи виконували функцію психологічного спротиву та емоційної адаптації суспільства, використовуючи іронію, сатиру та меметичні форми цифрової культури. Крім того, українські цифрові наративи про агресію Росії проти України мають значний освітній потенціал і можуть ефективно використовуватися у навчанні історії України в 11 класі. Вони сприяють формуванню критичного мислення, медіаграмотності, навичок аналізу цифрових джерел та історичної емпатії. Використання відеоматеріалів, історичних блогів, цифрових архівів та меметичного контенту дозволяє поєднати традиційне історичне навчання із сучасними цифровими практиками та зробити вивчення історії російсько-української війни більш актуальним і зрозумілим для учнів, які належать до «покоління цифрової культури».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Азов: історія, яка продовжується» Telegram-канал 1-го корпусу НГУ «Азов». URL: https://t.me/s/azov_media?before=4594
2. «Ловайський котел» YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6MtK7RLoaYs>
3. «Ми знову покликали своїх». Як під час війни працює «Зграя» – одна з найбільших волонтерських спільнот України ШоТам. 2022. 5 липня. URL: <https://shotam.info/my-znovu-poklykaly-svoikh-yak-pid-chas-viyny-pratsiuiie-zhraia-odna-z-naybilshykh-volonterskykh-spilnot-ukrainy/>
4. «Русский военный корабль, иди...!» – хто сказав легендарну фразу і чому ім'я автора приховують Суспільне. 2022. 23 травня. URL: <https://suspilne.media/242551-russkij-voennij-korabl-idi-hto-skazav-legendarnu-frazu-i-comu-ima-avtora-prihovuu-2/>
5. «Тракторні війська» затрофеїли російський танк (відео) УНІАН. 2022. 11 вересня. URL: <https://www.unian.ua/war/traktorni-viyska-zatrofejili-rosiyskiy-tank-video-11975352.html>
6. 15 днів у блокаді – щоденник дівчини з Маріуполя КримSOS. 2022. 17 березня. URL: <https://krymsos.com/15-dniv-u-blokadi-shhodennyk-divchyny-z-mariupolya/>
7. Архів війни URL: <https://ukrainewararchive.org/>
8. В американському серіалі згадали російський фейк про «розп'ятого хлопчика» MediaSapiens. 2018. 13 березня. URL: <https://ms.detector.media/telebachennya/post/20766/2018-03-13-v-amerykanskomu-seriali-zghadaly-rosiyskyu-feyk-pro-rozpyatogo-khlopchyka/>
9. Вирішальний бій над Хрещатиком. Як у перші дні великої війни українські пілоти обороняли Київ YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=qyUpVitNs_o
10. Гаврилець С. Десяті роковини трагедії МН17: злочин росіян, що поховав надії на мир у Європі Hromadske. 2024. 17 липня. URL: <https://hromadske.ua/viyna/227961-desiati-rokovyny-trahediyi-mh17-zlochyn-rosiian-shchopokhovav-nadiyi-na-mug-u-eyevropi>
11. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023): вітчизняний історіографічний дискурс. Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.
12. Галів М., Карпенко О. Викрадення українських дітей російськими окупантами (2022–2024): за матеріалами вітчизняних мас-медіа. Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія, 2024. Спецвипуск. С. 62–76. DOI: 10.24919/2312-2595.spec.5
13. Галів, М., Ільницький, В., Карпенко, О. Проблематика геноциду Росії щодо українців в українських засобах масової інформації (2022–2024). Новітня доба. 2024. Вип. 12. С. 75–96.
14. Грицюк В., Лисенко О. Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. Український історичний журнал. 2023. № 2 (569). С. 5–33.
15. Джулай Д. Іловайськ. Хроніка оточення Радіо Свобода. 2015. 8 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27232686.html>
16. Документальний фільм «Іловайськ. Вижити!» YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=t5coWJ2cJjA>
17. Драчук С. Збитий «Боїнг» рейсу МН17. Нові дані відразу двох розслідувань: що варто знати Радіо Свобода. 2019. 19 червня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mh17-novi-dani/30006031.html>
18. Евакуація цивільного населення з Широкиного: відео YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ew4udMlr0pQ>
19. Ексклюзив ТСН. Інтерв'ю з «привидом Києва», який захищає українське небо ТСН. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CGWnNy26cRo>
20. Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. Український історичний журнал. 2022. № 5. С. 43–55.
21. Кіборги вистояли – не вистояв бетон: 10 років подвигу оборонців ДАПу Радіо Свобода. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kZz4--CnImg>
22. Коли день здавався роком: історія Бучі Україner. 2024. URL: <https://www.ukrainer.net/ja/bucha-no-sutori/>
23. Колісніченко С. В. Вправа «Інформаційний детектив» для використання на уроці історії Академія української преси. 2022. URL: <https://medialiteracy.org.ua/vprava-informatsijnyj-detektyv-dlya-vykorystannya-na-urotsi-istoriyi/>
24. Конопльова М. Розробили онлайн-гру, в якій український трактор викрадає танк окупантів (ВІДЕО) ШоТам. 2022. 18 березня. URL: <https://shotam.info/rozrobyly-onlayn-hru-v-iakiy-ukrainskyu-traktor-vykradaie-rosiyskyu-tank-video/>
25. Крикуненко І. Доброго вечора, ми з України. Хто створив слоган національного значення NV. 2022. 25 березня. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/dobrogo-vechora-mi-z-ukrajini-rozmova-nv-z-avtorami-nacionalnogo-hita-50228349.html>
26. Лисенко О. Є. Феноменологія війни Росії проти України як об'єкт гуманітарних досліджень (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 25 травня 2022 р.). Вісник Національної академії наук України. 2022. Вип. 7. С. 85–98.
27. Літак МН17 був збитий російським БУКом. Повний текст звіту Texty.org.ua. 2016. 28 вересня. URL: https://texty.org.ua/articles/85364/Litak_mh17_buv_zbytyj_rosijskym_BUKom_Povnyj-85364/
28. Мазуренко А. У Бучі знайшли «братьську могилу», де поховані майже 300 людей, на вулицях десятки трупів Українська правда. 2022. 2 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/2/7336702/>
29. Маріуполь можливостей Україner. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=arOa9jqcqv0>

30. Маріуполь. Окупація YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nLcTqsARKSY>
31. Молоткіна В., Хмельницька Л. Застосування візуальних джерел на уроках історії як засобу формування критичного мислення учнів *Social Development and Security*. 2023. Т. 8. № 1. С. 227–252. URL: https://sdc-journal.com.ua/web/uploads/pdf/SDC_2023_1-227-252.pdf
32. Окупація Бучі: як це було YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6LeQ8ZTVWX8>
33. Олександр Алфьоров: історія російсько-українських війн YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sWCtYUjebq8>
34. Пагулич Р «Іловайський котел» у розповідях українських бійців і сепаратистів Радіо Свобода. Донбас. Реалії. 2019. 1 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii-ilovaysk/30140480.html>
35. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка Український соціум. 2016. № 1 (56). С. 65–74. – URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/65-74_no-1_vol-56_2016_UKR.pdf
36. Полівчак Р., Копистинська І. «Спалений, зруйнований, але нескорений». Щоденник журналістки з блокадного Маріуполя Суспільне Івано-Франківськ. 2022. 16 квітня. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/229210-spalenij-zrujnovanij-ale-neskorenij-sodennik-zurnalistki-z-blokadnogo-mariupola/>
37. Про використання відеоматеріалів на уроках історії Історія в школі. 2018. URL: <https://www.historyua.com/2018/07/28/pro-vykorystannya-videomaterialiv-na-urokah-istoriyi/>
38. Скоростецький В. Хто такий «Чмоня»: горлівський «кілер» рашистського мілітарного агітпропу!? *АрміяInform*. 2022. 1 квітня. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/01/hto-takyj-chmony-a-gorlivskij-kiler-rashystskogo-militarnogo-agitpropu/>
39. Спалек М. Скажи «паляниця». 15 мемів, що з'явилися у час великої війни *MediaSapiens*. 2023. 23 лютого. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/31240/2023-02-23-skazhy-palyanytsya-15-memiv-shcho-zyavylsya-u-chas-velykoi-viyny/>
40. Сухорукова Н. Блокадний щоденник: жінка, що вижила. Маріуполь. Завершення *Vogue Ukraine*. 2022. 23 березня. URL: <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/blokadnyy-shchodennik-zhinka-shcho-vizhila-mariupol-vizhivannya-48009.html>
41. У Бучі після деокупації знайшли 422 тіла вбитих росіянами мирних жителів, загалом 637 страчених окупантами людей *Укрінформ*. 2022. 14 вересня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3571005-u-buci-pisla-deokupacii-znajshli-422-tila-vbitih-rosianami-mirnih-ziteliv.html>
42. Україна мала стати незалежною ще у 18 столітті, якби не... YouTube-канал «Реальна історія». URL: https://www.youtube.com/watch?v=Iwun_e18go4
43. Український трактор з танком на буксирі прославився на весь світ та став мемом в інтернеті (фото, відео) *Фокус*. 2022. 15 березня. URL: <https://focus.ua/uk/auto/509334-ukrainskiy-tractor-s-tankom-na-buksire-proslavilsya-na-ves-mir-stal-memom-v-internete-foto>
44. Українські трактори vs російські танки YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=UYSq6_ybyko
45. Хто такий «Привид Києва»? «Усі ми привиди...» 5 канал. URL: https://www.youtube.com/watch?v=XywX2oU_pk8
46. Шторгін І., Подрейко А., Фартушок А. Іловайськ-2014. Хронологія подій від Генштабу ЗСУ Радіо Свобода. 2016. 28 серпня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27932348.html>
47. Шурхало Д. 10 років тому: як Росія захопила Крим Радіо Свобода. 2024. 26 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rokiv-tomu-yak-rosiya-zakhopyla-krym/32836119.html>
48. Якубова Л. Д. Рашизм: Звір з безодні. Київ: Академперіодика, 2023. 318 с.
49. Brusylovska O., Maksymenko I. Discourse Analysis of Media on the War 2022 in Ukraine: The Case of Russia. *Regional Science Policy & Practice*. 2023. Vol. 15, Issue 1. P. 222–236. <https://doi.org/10.1111/rsp3.12579>.
50. Ensslin A. *Literary Gaming*. Cambridge, MA : MIT Press, 2014. 224 p.
51. Gerard P., Volkova S., Penafiel L., Lerman K., Weninger T. Modeling Information Narrative Detection and Evolution on Telegram during the Russia-Ukraine War 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2409.07684>
52. Hanley H. W. A., Kumar D., Durumeric Z. Happenstance: Utilizing Semantic Search to Track Russian State Media Narratives about the Russo-Ukrainian War on Reddit 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2205.14484>
53. Murray J. H. *Hamlet on the Holodeck: The Future of Narrative in Cyberspace*. New York : Free Press, 1997. 325 p.

REFERENCES

1. «Azov: istoriia, yaka prodovzhuetsia» [Azov: A story that continues]. (n. d.). Telegram-kanal 1-ho korpusu NHU «Azov». URL: https://t.me/s/azov_media?before=4594 [in Ukrainian].
2. «Ilovaiskyi kotel» [Ilovaisk cauldron]. (n. d.). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6MtK7RL0aYs> [video; in Ukrainian].
3. «My znovu poklykaly svoikh». Yak pid chas viiny pratsiuie «Zghraia» – odna z naibilshykh volonterskykh spilnot Ukrainy [We called our own again. How «Zghraia», one of Ukraine's largest volunteer communities, operates during the war]. (2022). ShoTam. URL: <https://shotam.info/my-znovu-poklykaly-svoikh-yak-pid-chas-viyny-pratsiuie-zhraia-odna-z-naybilshykh-volonterskykh-spilnot-ukrainy/> [in Ukrainian].
4. «Russkii voennyi korabl, idi...!» – khto skazav legendarnu frazu i chomu imia avtora prykhovuiut [«Russian warship, go...!» – who said the legendary phrase and why the author's name is concealed]. (2022). Suspilne. URL: <https://suspilne.media/242551-russkij-voennij-korabl-idi-hto-skazav-legendarnu-frazu-i-comu-ima-avtora-prihovuut-2/> [in Ukrainian].

5. «Traktorni viiska» zatrofeily rosiiskiy tank [«Tractor troops» captured a Russian tank (video)]. (2022). UNIAN. URL: <https://www.unian.ua/war/traktorni-viyska-zatrofejili-rosiyskiy-tank-video-11975352.html> [in Ukrainian].
6. 15 dnev u blokadi – shchodennyi divchyny z Mariupolia [15 days under blockade: Diary of a girl from Mariupol]. (2022). KrymSOS. URL: <https://krymsos.com/15-dnev-u-blokadi-shchodennyi-divchyny-z-mariupolya/> [in Ukrainian].
7. Arkhiv viiny [War archive]. (n. d.). URL: <https://ukrainewararchive.org/> [in Ukrainian/English].
8. V amerykanskomu seriali zghadaly rosiiskiy feik pro «roziptatoho khlopchyka» [A Russian fake about the «crucified boy» was mentioned in an American TV series]. (2018). MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media/telebachennya/post/20766/2018-03-13-v-amerykanskomu-seriali-zghadaly-rosiyskiy-feyk-pro-roziptyatogo-khlopchyka/> [in Ukrainian].
9. Vyrishalni bii nad Khreshchatykom. Yak u pershi dni velykoi viiny ukrainski piloty oboroniali Kyiv [The decisive battle over Khreshchatyk. How Ukrainian pilots defended Kyiv in the first days of the great war]. (n. d.). YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=qyUpVitNs_o [in Ukrainian].
10. Havrylets, S. (2024). Desiati rokovyny trahedii MH17: zlochyn rosiian, shcho pokhovav nadii na myr u Yevropi [The tenth anniversary of the MH17 tragedy: A Russian crime that buried hopes for peace in Europe]. Hromadske. URL: <https://hromadske.ua/viyna/227961-desiati-rokovyny-trahediyi-mh17-zlochyn-rosiian-shcho-pokhovav-nadiyi-na-myr-u-yevropi> [in Ukrainian].
11. Haliv, M., & Ilnytskyi, V. (2023). Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2023): vitchyzniani istoriohrafichnyi dyskurs [The character of the modern Russian-Ukrainian war (2014–2023): Domestic historiographical discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii*, 13/55. 47–73. [in Ukrainian].
12. Haliv, M., Ilnytskyi, V., & Karpenko, O. (2024). Problematyka henotsydu Rosii shchodo ukraintsv v ukrainskykh zasobakh masovoi informatsii (2022–2024) [The issue of Russia's genocide against Ukrainians in the Ukrainian mass media (2022–2024)]. *Novitnia doba*, 12. 75–96. [in Ukrainian].
13. Haliv, M., & Karpenko, O. (2024). Vykradennia ukrainskykh ditei rosiiskymy okupantamy (2022–2024): za materialamy vitchyznianskykh mas-media [Abduction of Ukrainian children by Russian occupiers (2022–2024): Based on materials from domestic mass media]. *Problemy humanitarnykh nauk. Serii Istorii*. Special issue. 62–76. <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.5> [in Ukrainian].
14. Hrytsiuk, V., & Lysenko, O. (2023). Viina Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodno-pravovyi, geopolitychni ta ekonomichni vymiry [The war of the Russian Federation against Ukraine: Military, international legal, geopolitical, and economic dimensions]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 2(569). 5–33. [in Ukrainian].
15. Dzhulai, D. (2015). Ilovaisk. Khronika otochennia [Ilovaisk: Chronicle of the encirclement]. Radio Svoboda. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27232686.html> [in Ukrainian].
16. Dokumentalniy film «Ilovaisk. Vyzhyty!» [Documentary film «Ilovaisk. Survive!»]. (n. d.). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=t5coWJ2cJjA> [in Ukrainian].
17. Drachuk, S. (2019). Zbytyi «Boinh» reisu MH17. Novi dani vidrazu dvokh rozsliduvan: shcho varto znaty [Downed Boeing flight MH17. New data from two investigations: What should be known]. Radio Svoboda. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mh17-novi-dani/30006031.html> [in Ukrainian].
18. Evakuatsiia tsvilnoho naseleння z Shyrokyneho: video [Evacuation of civilians from Shyrokyne: Video]. (n. d.). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ew4udMlr0pQ> [in Ukrainian].
19. Ekskliuzyv TSN. Interviu z «pryvodom Kyieva», yakiy zakhyshchaie ukrainske nebo [TSN exclusive. Interview with the «Ghost of Kyiv» defending Ukrainian skies]. (n. d.). TSN. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CGWnNy26cRo> [in Ukrainian].
20. Ilnytskyi, V., Starka, V., & Haliv, M. (2022). Rosiiska propahanda yak element pidhotovky do zbroinoi ahresii proty Ukrainy [Russian propaganda as an element of preparation for armed aggression against Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5. 43–55. [in Ukrainian].
21. Kiborhy vystoialy – ne vystoiav beton: 10 rokiv podvyhu oborontsiv DAPu [The cyborgs endured – the concrete did not: 10 years of the feat of Donetsk airport defenders]. (2025). Radio Svoboda. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kZz4--CnImg> [in Ukrainian].
22. Koly den zdavavsia rokom: istoriia Buchi [When a day seemed like a year: The story of Bucha]. (2024). Ukraïner. URL: <https://www.ukraïner.net/ja/bucha-no-sutori/> [in Ukrainian/Japanese].
23. Kolisnychenko, S. V. (2022). Vprava «Informatsiinyi detektyv» dlia vykorystannia na urotsi istorii [«Information detective» exercise for use in history lessons]. Akademiia ukrainskoi presy [Academy of Ukrainian Press]. URL: <https://medialiteracy.org.ua/vprava-informatsiinyj-detektyv-dlya-vykorystannya-na-urotsi-istoriyi/> [in Ukrainian].
24. Konopliova, M. (2022). Rozrobyly onlain-hru, v yakii ukrainskyi traktor vykradaie tank okupantiv [An online game was developed in which a Ukrainian tractor steals an occupier's tank]. ShoTam. URL: <https://shotam.info/rozrobyly-onlayn-hru-v-iakiy-ukrainskiy-tractor-vykradaie-rosiyskiy-tank-video/> [in Ukrainian].
25. Krykunenko, I. (2022). Dobroho vechora, my z Ukrainy. Khto stvoryv slohan natsionalnoho znachennia [Good evening, we are from Ukraine. Who created the slogan of national significance]. NV. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/dobrogo-vechora-mi-z-ukrajini-rozmova-nv-z-avtorami-nacionalnogo-hita-50228349.html> [in Ukrainian].
26. Lysenko, O. Ye. (2022). Fenomenolohiia viiny Rosii proty Ukrainy yak ob'ekt humanitarnykh doslidzhen (za materialamy dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 25 travnia 2022 r.) [Phenomenology of Russia's war against Ukraine as an object of humanitarian research (based on the report at the meeting of the Presidium of the NAS of Ukraine on May 25, 2022)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 7. 85–98. [in Ukrainian].
27. Litak MH17 buv zbytyi rosiiskym BUKom. Povnyi tekst zvitv [The MH17 aircraft was shot down by a Russian BUK missile system. Full report text]. (2016). Texty.org.ua. URL: https://texty.org.ua/articles/85364/Litak_mh17_buv_zbytyj_rosijskym_BUKom_Povnyj-85364/ [in Ukrainian].
28. Mazurenko, A. (2022). U Buchi znaishly «bratsku mohyly», de pokhovani maizhe 300 liudei, na vulytsiakh desiatky trupiv [A «mass grave» was found in Bucha, where nearly 300 people were buried, with dozens of bodies on the streets]. Ukrainska pravda. URL: <https://www.ppravda.com.ua/news/2022/04/2/7336702/> [in Ukrainian].
29. Mariupol mozhyvostei [Mariupol of opportunities]. (n. d.). Ukraïner. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=arOa9jqcqv0> [in Ukrainian].
30. Mariupol. Okupatsiia [Mariupol. Occupation]. (n. d.). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nLcTqsARKSY> [in Ukrainian].

31. Molotkina, V., & Khmelnytska, L. (2023). Zastosuvannia vizualnykh dzherel na urokakh istorii yak zasobu formuvannia krytychnoho myslennia uchniv [The use of visual sources in history lessons as a means of developing students' critical thinking]. *Social Development and Security*, 8(1), 227–252. URL: https://sdc-journal.com.ua/web/uploads/pdf/SDC_2023_1-227-252.pdf [in Ukrainian].
32. Okupatsiia Buchi: yak tse bulo [The occupation of Bucha: How it happened]. (n.d.). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=6LeQ8ZTVWX8> [in Ukrainian].
33. Oleksandr Alfiorov: istoriia rosiisko-ukrainskykh viin [Oleksandr Alfiorov: History of Russian-Ukrainian wars]. (n. d.). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sWCtYUjebq8> [in Ukrainian].
34. Pahulych, R. (2019). «Ilovaiskyi kotel» u rozpovidiakh ukrainskykh biitsiv i separatystiv [The «Ilovaisk cauldron» in the stories of Ukrainian fighters and separatists]. *Radio Svoboda. Donbas. Realii*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-realii-ilovaysk/30140480.html> [in Ukrainian].
35. Pankova, O. V., Kasperovych, O. Yu., & Ishchenko, O. V. (2016). Resursnyi potentsial volonterskoho rukhu ukrainskoho suspilstva: doslidnytska rozvidka [Resource potential of the volunteer movement in Ukrainian society: A research survey]. *Ukrainskyi sotsium*, 1(56), 65–74. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/65-74__no-1__vol-56_2016_UKR.pdf [in Ukrainian].
36. Polivchak, R., & Kopystynska, I. (2022). «Spalenyi, zruinovanyi, ale neskorenyi». Shchodennyk zhurnalistyky z blokadnoho Mariupolia [«Burned, destroyed, but unconquered». Diary of a journalist from besieged Mariupol]. *Suspilne Ivano-Frankivsk*. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/229210-spalenij-zrujnovanij-ale-neskorenij-sodennik-zhurnalistyky-z-blokadnoho-mariupola/> [in Ukrainian].
37. Pro vykorystannia videomaterialiv na urokakh istorii [On the use of video materials in history lessons]. (2018). *Istoriia v shkoli*. URL: <https://www.historyua.com/2018/07/28/pro-vykorystannya-videomaterialiv-na-urokah-istoriyi/> [in Ukrainian].
38. Skorostetskyi, V. (2022). Khto takyi «Chmonia»: horlivskyi «kiler» rashystskoho militarnoho ahitpropu? [Who is «Chmonia»: the Horlivka «killer» of рашист military agitprop?]. *ArmiiaInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/01/hto-takyj-chmonya-gorlivskij-kiler-rashystskogo-militarnogo-agitpropu/> [in Ukrainian].
39. Spaliek, M. (2023). Skazhy «palianytsia». 15 memiv, shcho z'явились u chas velykoi viiny [Say «palianytsia.» 15 memes that appeared during the great war]. *MediaSapiens*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/31240/2023-02-23-skazhy-palyanytsya-15-memiv-shcho-zyavylsya-u-chas-velykoi-viiny/> [in Ukrainian].
40. Sukhorukova, N. (2022). Blokadni shchodennyk: zhinka, shcho vyzhyla. Mariupol. Zavershennia [Blockade diary: A woman who survived. Mariupol. Conclusion]. *Vogue Ukraine*. URL: <https://vogue.ua/article/culture/lifestyle/blokadniy-shchodennik-zhinka-shcho-vizhyla-mariupol-vizhivannya-48009.html> [in Ukrainian].
41. U Buchi pislia deokupatsii znaisly 422 tila vbytykh rosiianamy myrnykh zhyteliv, zahalom 637 strachenykh okupantamy liudei [After de-occupation in Bucha, 422 bodies of civilians killed by Russians were found, with a total of 637 people executed by occupiers]. (2022). *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3571005-u-buci-pisla-deokupatsii-znaisli-422-tila-vbitih-rosianami-mirnih-ziteliv.html> [in Ukrainian].
42. Ukraina mala staty nezalezhoiu shche u 18 stolitti, yakby ne... [Ukraine could have become independent back in the 18th century, if not for...]. (n. d.). YouTube-kanal «Realna istoriia» [YouTube channel «Real History»]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Iwun_e18go4 [in Ukrainian].
43. Ukrainskyi traktor z tankom na buksyri proslavyvsia na ves svit ta stav memom v interneti [A Ukrainian tractor towing a tank became famous worldwide and turned into an Internet meme]. (2022). *Fokus*. URL: <https://focus.ua/uk/auto/509334-ukrainskiy-tractor-s-tankom-na-buksire-proslavilsya-na-ves-mir-stal-memom-v-internete-foto> [in Ukrainian].
44. Ukrainski traktory vs rosiiski tanky [Ukrainian tractors vs Russian tanks]. (n. d.). YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=UYSq6_y6yko [in Ukrainian].
45. Khto takyi «Privyd Kyieva»? «Usi my pryvydy...» [Who is the «Ghost of Kyiv»? «We are all ghosts...»]. (n. d.). 5 kanal. URL: https://www.youtube.com/watch?v=XyWx2oU_pk8 [in Ukrainian].
46. Shtohrin, I., Podreiko, A., & Fartushok, A. (2016). Ilovaisk-2014. Khronolohiia podii vid Henshtabu ZSU [Ilovaisk-2014. Chronology of events according to the General Staff of the Armed Forces of Ukraine]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27932348.html> [in Ukrainian].
47. Shurkhalo, D. (2024). 10 rokiv tomu: yak Rosiia zakhopyla Krym [10 years ago: How Russia seized Crimea]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rokiv-tomu-yak-rosiya-zakhopyla-krym/32836119.html> [in Ukrainian].
48. Yakubova, L. D. (2023). Rashyzm: Zvir z bezodni [Ruscism: The beast from the abyss]. Kyiv: Akademperiodyka. [book; in Ukrainian].
49. Brusylovska, O., & Maksymenko, I. (2023). Discourse analysis of media on the war 2022 in Ukraine: The case of Russia. *Regional Science Policy & Practice*, 15(1), 222–236. <https://doi.org/10.1111/rsp3.12579>
50. Ensslin, A. (2014). *Literary gaming*. Cambridge, MA: MIT Press.
51. Gerard, P., Volkova, S., Penafiel, L., Lerman, K., & Weninger, T. (2024). Modeling information narrative detection and evolution on Telegram during the Russia-Ukraine war. *arXiv*. URL: <https://arxiv.org/abs/2409.07684>
52. Hanley, H. W. A., Kumar, D., & Durumeric, Z. (2022). Happenstance: Utilizing semantic search to track Russian state media narratives about the Russo-Ukrainian war on Reddit. *arXiv*. URL: <https://arxiv.org/abs/2205.14484>
53. Murray, J. H. (1997). *Hamlet on the holodeck: The future of narrative in cyberspace*. New York, NY: Free Press.

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

